

«crisis of consciousness», «crisis of statehood». In the Russian religious philosophy was revealed a comparative communications of «the crisis mentality».

Keywords: crisis, crisis of culture, crisis of consciousness, crisis of statehood, Russian religious philosophy.

Надійшла до редколегії: 02.02.2014 р.

УДК 291.16

А. Р. Кобетяк

Житомирський державний університет імені Івана Франка

**ТРАНСФОРМАЦІЯ КОНФЕСІЙНОЇ СТРУКТУРИ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА
ТА РИЗИКИ МІЖЦЕРКОВНИХ КОНФЛІКТІВ**

У дослідженні йдеться про місце толерантності у трансформаційних процесах конфесійної структури українського суспільства. Розкривається суть та динаміка зростання релігійної мережі країни у 1988-2013 рр. Аналізуються конфлікти, які вже мали місце у міжконфесійних відносинах незалежної України, а також прогнозуються всі можливі ризики нових релігійних протистоянь. Стверджується, що толерантність є єдиним способом налагодження міжконфесійних стосунків.

Ключові слова: конфлікт, конфесія, толерантність, конструктивний діалог, міжконфесійні відносини.

Глобалізаційні процеси ХХІ ст. диктують нові умови співіснування різних народів, етносів та меганаціональних утворень. Не минули ці процеси і релігійної сфери. Представники різних релігійних організацій постійно стикаються між собою у повсякденному житті та культовій діяльності. Подекуди такі зустрічі переростають у масштабні міжрелігійні війни чи протистояння. Сучасне геополітичне питання тісно взаємопов'язане з питанням ідентичності людей. Саме етноконфесійний та геополітичний фактори постають сьогодні рушійною силою значних релігійних трансформацій та перетворень на конфесійній карті світу.

Не минули такі зміни й нашої країни. Україна розташована на межі християнства та ісламу, що ускладнює релігійні процеси. Крім того, поширення течій християнського віровчення має посередній характер, що лише підсилює міжконфесійні протиріччя та суперечності [7, с. 29].

Актуальність обраної теми полягає в тому, що Україна ніколи не була моноконфесійною державою. Її релігійний плюралізм має власне історичне коріння, а через значний рівень політизації релігії постійно загострюються міжконфесійні конфлікти, протистояння. Лише за кілька років відбулося стрімке зростання релігійної мережі у її різнобарвних і суперечливих виявах, вибухнули численні міжконфесійні та внутрішньоцерковні конфлікти, що значно посилили соціально-політичну напругу в суспільстві. Україна сьогодні посідає перше місце на всьому пострадянському просторі не лише за темпами поширення релігійної мережі, а й за частотою та масштабами міжконфесійних протистоянь та їх строкатістю. Прикметно, що релігійні зіткнення розгорнулися відразу в різних

напрямах та на різних рівнях: розкол та внутрішня конфронтація православних церков різних юрисдикцій; за давніми часами конфлікт між Московським патріархатом і УГКЦ; традиційні для всього пострадянського табору суперечки між православними та протестантськими організаціями; християнсько-мусульманські протистояння на Півдні України, до того ж ускладнені напругою у етнонаціональних відносинах; вже розповсюджені конфлікти між традиційними і нетрадиційними для України релігіями.

Упродовж останніх років стає очевидним, що релігійна однорідність – не трагедія чи помилка, а об'єктивна закономірність, яку необхідно сприймати як вже даний факт. У науковому розумінні поліконфесійність – це «стан взаємовідносин і взаємодії множини релігій і релігійних течій, груп і організацій, що співіснують у регіоні, країні, у тій чи іншій місцевості або місті» [9, с. 772]. Попри певні спроби відшукати оптимальну модель державно-церковних та міжконфесійних відносин через утілення імперативів толерантності, напруга у суспільстві та ризики церковних конфліктів все ж не спадають.

Мета статті обумовлена актуальністю запропонованої теми і полягає у ґрунтовному дослідженні процесу трансформації конфесійної структури українського суспільства і визначенні та прогнозуванні можливих ризиків міжконфесійних та внутрішньоцерковних конфліктів.

Значну увагу питанням трансформації конфесійної структури України приділяли В. Бондаренко, А. Колодний, В. Єленський, В. Лубський, П. Яроцький, П. Саух, С. Здіорук, В. Пащенко, О. Саган, Л. Филипович, М. Бабій, О. Кисельов, Ю. Чорноморець, М. Маринович

та багато інших. Філософи та релігієзнавці внесли вагомий вклад у дослідження означених питань, проте проблема і досі не вирішена. Окремо необхідно згадати про А. Арістову, яка у своїй докторській дисертації детально характеризує конфесійні конфронтації, що вже мали місце в минулому та вказує більшість можливих ризиків виникнення міжрелігійних конфліктів у перехідних суспільствах, у тому числі й в Україні. Дана стаття є спробою охарактеризувати власне сутність тих трансформацій конфесійної структури України та проаналізувати місце толерантності у міжконфесійних відносинах, які склалися внаслідок змін релігійної карти країни в кінці ХХ – початку ХХІ ст., а також дати оцінку ризику виникнення нових конфліктів.

Сімдесят років життя в атеїстичному режимі призвели до того, що на території України діяло лише дев'ять конфесій і було зареєстровано близько чотирьох тисяч їхніх громад. Роки незалежності України – це період бурхливого розвитку релігійної мережі. Крім того, зростає не лише чисельність релігійних організацій, а й кількість самих конфесій.

Вже у 1991 р. в Україні діяло 12962 релігійні громади, 9449 культових споруд. Найбільше громад було зареєстровано в УПЦ – 5469, УАПЦ – 1489, УГКЦ – 2643, а РКЦ – 452. Активізувались і протестантські об'єднання, так, церква Євангельських християн-баптистів мала 1127 громад, Союз християн віри євангельської – 565, реформатська церква – 91, церква АСД – 276, об'єднання Свідків Єгови – 366. Також почала зростати й кількість мусульманських (31) та іудейських (40) громад.

Починаючи з 1991 р., в Україні почали реєструватися і цілком нові для неї релігійні напрямки та течії. Наприклад, Товариство Свідомості Крішни мало 17 громад, Велике Біле Братство – 4, буддисти – 7, мормони і караїми – по 2, бахаї – 3 [17, с. 24-25]. Статистика за 1997 р. свідчить, що існувало вже 17610 зареєстрованих та 869 незареєстрованих громад [10].

У 2000 р. налічувалося 22718 громад, 21281 священнослужитель, 250 монастирів, 121 навчальний заклад та 194 періодичних видання. На початок 2008 р. офіційно було зареєстровано 33493 релігійні громади, з них 21993 були забезпечені культовими будівлями, будувалося ще 2415 [11].

В Україні релігійна мережа станом на 1 січня 2013 р. представлена 55 зареєстрованими віросповідними напрямками, у рамках яких діє 35460 релігійних громад, 87 центрів, 297 управлінь, 500 монастирів, 370 місій, 81 братство, 202 духовних навчальних заклади та 13157 недільних шкіл [12].

У 1991 р. в Україні були представлені лише 2 етноконфесійні напрями: іслам та іудаїзм (14 мусульманських і 25 іудейських громад), а на початку 1998 р. зареєстровано 533 громади,

11 віросповідних напрямів. Станом на 2007 р. вже більше тисячі релігійних організацій репрезентують етноконфесійні утворення [15, с. 84].

Зараз відбувається етап нарощення якісного потенціалу представлених в Україні церков. Найбільше зростання кількості релігійних організацій спостерігалось у 1988-1990 рр., кількість громад в середньому збільшувалася на 32 % за рік [17, с. 45]. Таке відродження традиційних українських церков відбулося шляхом сприятливого ставлення влади до відтворення необхідної кількості громад.

На сьогодні єдиним фіксатором, а відтак і показником релігійного розвитку конфесій, є діючі (зареєстровані чи ні) релігійні громади (парафії). До них також включаються братства, монастирі, управлінські структури, місії, духовні навчальні заклади. На основі порівняння статистичних даних Державний комітет у справах релігій та дослідники роблять висновки про фактичне зростання релігійної мережі. На території України ці громади розташовані нерівномірно. Так, якщо в Тернопільській області на одну релігійну громаду припадає близько 680 громадян, у Львівській – 900, то вже в Луганській і Дніпропетровській – по 4220, а в Харківській – 4830 [17, с. 31].

Гостра конкуренція підштовхнула релігійні центри до штучного розширення інституційної мережі: діючі лише на папері приходи; реєстрація дрібних громад, а особливо монастирів; звіти про діяльність значної кількості насправді неіснуючих недільних шкіл та інше. Зважаючи на це, офіційні показники стали оцінюватися із застереженням і поправкою на конфесійну ситуацію в регіоні. Така непрозора конкуренція церков призвела до міжконфесійних суперечок, взаємних обвинувачень у прозелітизмі, «неканонічності», незаконному володінні храмами, використанні державної влади [18, с. 113].

Одним з ризиків для виникнення конфлікту є те, що Церква, яка вже виробила власні історичні відмінності, свою концептуальну парадигму, інституційну мережу, а загалом власну «систему координат культового і позакультового буття» [2, с. 13-14], прагне виокремитися із загального духовного середовища і захистити свою сакральність та ідентичність, особливо це стосується традиційних релігійних організацій.

Україна виявилася не готовою до значних релігійних трансформацій, які призвели до поліцерковності як норми сучасного життя. Поліконфесійність радше сприймається як розкол, ніж як демократичний плюралізм та свобода вибору [1, с. 281].

В останнє десятиріччя міжконфесійні протиріччя почали набувати дещо прихованої форми. Проте це не означає, що вони не існують. Так, останнім часом не спостерігаємо

бурхливих боїв біля церков чи гучних сутичок, які б порушували громадянський спокій, але інколи латентні непорозуміння можуть бути ще небезпечнішими. Зменшилась кількість взаємних прокльонів і відлучень, майже відсутні відкриті протистояння за церковні споруди. Багато в чому цьому посприяло створення Міжконфесійної Ради Церков при Держкомі релігій, а пізніше Наради християнських церков [7, с. 167].

Варто відмітити, що міжконфесійне протистояння сьогодні набирає ідеологічної форми. Відтак певна конфесія асоціюється з конкретним етноконфесійним утворенням, впливаючи таким чином на самоідентичність громадян.

Не можна оминати увагою той факт, що змінилася сама суть міжконфесійних протиріч, вони перейшли у зовсім іншу площину. Якщо на початку незалежності України конфлікти зводилися до майнових, організаційно-канонічних та кадрово-особистісних питань, то сьогодні це переважно проблеми, пов'язані з державницькими, геополітичними, національно-ідентифікаційними аспектами. Крім того, з управлінсько-епархіального рівня суперечки перейшли на парафіяльно-приходський. Ускладнюються означені проблеми і надзвичайно високим рівнем політизації та накрученою ідеєю геополітичного центрування та ідентичності віруючих, що лише поглиблює конфесійні непорозуміння.

Конфліктним фактором є і те, що Україна, як одна з країн соцтабору з політикою нетолерантності та атеїзму, інколи продовжує негативну релігійну політику «перекосів» в той чи інший бік. Не маючи офіційної релігії, Україна час від часу намагається нав'язати собі ідею вищості Московського патріархату (особливо Південь і Схід), відчувається нерівномірний розподіл майна щодо різних церков, тиск з боку місцевих чиновників у питаннях виділення землі під культову споруду, передача споруд громаді тощо. У кожному регіоні є своя домінуюча конфесія, умови якої постійно намагаються нав'язати іншим. Це загрожує утворенням загальнонаціонального протистояння, адже неоднакове ставлення тягне за собою супротив громадян [3, с. 439]. Більшість із цих протистоянь дуже далекі від істинних богословських причин, якими так часто прикриваються церкви.

Напрямки можливих конфліктів у релігійному середовищі нашої країни стали помітними ще два десятиліття тому. Головними серед них є такі: конкуренція між традиційними церквами; протистояння традиційних і нетрадиційних для України релігійних організацій; проблеми внутрішньоцерковного інституціонування.

Якщо резюмувати дослідницькі надбання вітчизняних філософів щодо вже усталених релігійних конфліктів та ризиків нових, можна навести наступні приклади:

1) тривалий та гострий внутрішньопротестантський конфлікт, який надовго визначив релігійну ситуацію у країні та репрезентував зіткнення не лише церковних утворень, а радше несумісність національних, політико-економічних інтересів, культурних та мовних традицій;

2) конфлікт між православними і УГКЦ. Це найтриваліше релігійне протистояння, якому вже понад чотири сторіччя. Саме в УГКЦ православ'я вбачає «ворога», який претендує на лідерство у створенні помісної церкви;

3) конфлікт між православною і РКЦ (історичний суперник православ'я на українських землях), який без відкритої загрози несе постійну напруженість;

4) суперечки між православними і протестантськими церквами. Протестанти активно займаються місіонерською роботою та мають значну фінансову підтримку із-за кордону, що не може не зачіпати місіонерсько-пасивних і незаможних православних;

5) конфлікт православних та мусульман, особливо на Півдні України. Він ускладнений історичними подіями в Криму, ксенофобією слов'ян та етнонаціональними стосунками;

6) гострі відносини між традиційними і нетрадиційними для України неорелігіями, в основному орієнталістського походження, які сприймаються як небезпечний іноземний фактор, що обов'язково підірве національну свідомість та вплине на формування єдиної церкви [1, с. 297].

7) внутрішні колізії та юрисдикційні негаразди в церквах (поділ УАПЦ, розділення іудеїв та мусульман, створення автономної Мукачівської єпархії РКЦ, негаразди в протестантських деномінаціях та інше);

8) остаточно незавершена передача та розподіл культових споруд (особливо західний регіон);

9) наявність низки нерегульованих законодавчо та нормативно питань щодо передачі землі, визнання Церкви як юридичної особи і т.д.;

10) нерівноцінне ставлення чиновників у регіонах до представників різних церков;

11) надзвичайно високий рівень політизації релігій на всіх рівнях. Втручання політиків у внутрішні справи релігії, підтримка певних кандидатів на виборах та інше;

12) некоректні, нетолерантні виступи та вислови ієрархів різних церков у сторони один одного;

13) розташування більшості релігійних центрів за межами України (Москва, Ватикан, центри протестантських церков, лідери мусульманських та іудейських організацій), що спричиняє значний зовнішньополітичний тиск [17, с. 56-58].

Більше того, сьогодні фіксуємо безліч нових релігійних процесів в Україні. Якщо в минулі два десятиліття напруга концентрувалася в основному у західних областях і була спричинена представниками УПЦ Московського патріархату, УПЦ КП, УГКЦ, то сьогодні все частіше про себе заявляє «ісламський чинник» [1, с. 309].

Більшість конфліктів в Україні XXI ст. не є виразними, проте така прихованість – справа небезпечна, оскільки будь-який зовнішній чинник, актуалізована подія може зрушити усталений баланс впливів і перейти у відкритий конфлікт [16, с. 46].

Проте найгострішою проблемою залишається наступне. Аналіз історії релігії в Україні, а також сучасна релігійна ситуація дають підстави для висновку, що утворення об'єднаної національної церкви на основі визнання винятковості однієї з конфесій і згуртування навколо неї інших християнських течій практично й теоретично неможливе. Послідовники кожної церкви сприймають її як єдино істинну національну релігію, тому це, а також сформована міжконфесійна упередженість, заперечує можливість переходу послідовників однієї церкви в іншу. Християнські конфесії не мають прагнути до свого монопольного впливу на релігійно-духовне життя всіх українців, а наявні між ними відмінності переносити на національний ґрунт, якщо вони бажають служити національному відродженню України. Важливу роль відіграє небажання керівництва конфесій втратити свої лідерські позиції та статус в організаційній структурі церкви. Ці внутрішні чинники стають перешкодою процесу творення єдиної національної церкви в країні. Серед зовнішніх чинників можна виокремити протидію Ватикану і Московського патріархату [6, с. 595-696].

Вітчизняні релігієзнавці підкреслюють, що однією з найгостріших проблем у сучасних міжконфесійних відносинах, що заважає формуванню Помісної церкви, є стосунки між православними церквами різних конфесій та їх ставлення до католицизму (УГКЦ та РКЦ). І хоча П. Яроцький доводить, що в Україні в цілому у православно-католицьких відносинах створена атмосфера толерантності [4, с. 477], конфлікти все ж інколи виникають, особливо із греко-католиками.

Відчувається й різне ідеологічне ставлення цих церков одна до одної. Так, у римо-католицьких храмах православна церква без сумніву визнається як «сестра». Натомість в УПЦ Московського патріархату про таке «сестринство» ніхто не говорить, а у УПЦ КП така думка вітається [4, с. 480].

У моноконфесійній спільноті толерувати представника іншого віросповідання не доводиться, відтак віротерпимість може

існувати лише там, де існують різні релігії. Трансформація конфесійної структури в Україні можлива лише на базі імперативів толерантності. Проте хтось терпляче спостерігає за нею за своєю конфесією на рівні «вони, звісно, не праві, і він це знає, але нехай собі живуть як хочуть». Далі: вони самі дійдуть до істини; хай живуть як живуть, аби мене не чіпали; хай Бог сам з ними розбереться; а раптом доля правди є і в них та інше [8, с. 44-45]. Таким чином, толерантність постає як підсумок минулих релігійних війн та протистоянь і є просто необхідною умовою соціокультурного співіснування різних конфесій у межах однієї держави, спільноти.

Толерантність не повинна призводити до об'єднання, злиття культур чи релігійних відмінностей. Навпаки, толерантність має сприяти існуванню полікультурного світу, вона пропагує мирне співіснування в умовах мультикультуралізму. Тому трансформація конфесійної структури в сторону зростання неможлива без утвердження такої категорії цінностей, як толерантність. Статистика свідчить, що релігійна карта України зазнала суттєвих змін: відновлено тисячі старих і відкрито величезну кількість нових релігійних організацій та груп. Навчитися співіснувати у такій полікультурній ситуації, мирно розв'язувати конфлікти можна лише через віротерпимість. Крім того, толерантність не є універсальною ціннісною категорією, вона релятивна і залежить від конкретних умов розвитку в тому чи іншому соціокультурному чи релігійному просторі. Постійно доводиться враховувати контекст процесів, які відбуваються в суспільстві.

Оцінюючи сучасний стан міжконфесійних відносин в Україні, незважаючи на складну економічну, політичну, соціокультурну ситуацію та глибинні проблеми із самоідентифікацією громадян, можна говорити про загальнозначущі зміни цінностей та пріоритетів, на фоні яких чітко простежуються позитивні, а головне перспективні зміни. Серед них особливо помітними є такі: рух у міжконфесійних відносинах в бік налаштованості на толерантність та терпимість до позицій іншого; готовність більшості конфесій до переговорів щодо головних проблем та конструктивного діалогу; значне нормативне врегулювання деяких складних питань; активізація повернення конфесій до правового шляху вирішення спірних проблем через цивільні суди, наприклад; зростання прозорості міжконфесійних відносин та широке висвітлення їх діяльності у засобах мас-медіа, в тому числі і закордонних ЗМІ [17, с. 52].

Варто відзначити, що всі християнські конфесії, а це більше 90% від загальної кількості, впевнено свідчать, що людина створена по

образу і подоби Божій. Таким чином, визнання пошани до неї є визнанням самого цього образу у ній. Абсолютна більшість українських церков засуджує дискримінацію релігійну, расову чи національну [3, с. 438].

Співпрацю з іншими церквами можна будувати по-різному. Перш за все, це залежить від рівня догматично-канонічного віддалення однієї церкви від іншої. Наприклад, православні з католиками можуть за спільний плацдарм використати всі загальнохристиянські норми, всі канони та правила до 1054 р., всі біблійні заповіді і постанови. Якщо ж мова йде вже про зовсім різні релігійні організації (християнські і нехристиянські, наприклад), то співпрацю можна провадити на засадах любові та поваги базових загальнолюдських цінностей.

Попри значні кроки з боку держави та самих конфесій до налагодження толерантної атмосфери у міжцерковних відносинах, дослідники свідчать, що в умовах економіко-політичної розбудови, молоді демократії, низько національної свідомості, поліцерковність серйозно перешкоджає становленню української нації як єдиної держави [13, с. 73].

Необхідно згадати й про світовий досвід у таких ситуаціях. В останні роки створено низку впливових міжнародних релігійних організацій, груп, товариств, асоціацій, що намагаються впливати та регулювати міжрелігійну ситуацію у світі. Найвагомішими серед них є Рада Парламенту світових релігій (Council for the Parliament of the World's Religions), Міжнародна Асоціація за релігійну свободу (International Association for Religious Freedom), Міжнародний міжрелігійний центр (International Interfaith Center), Тисячолітній Світовий Самміт миру релігійних і духовних лідерів (The Millennium World Peace Summit of Religious and Spiritual Leaders), Ініціатива об'єднаних релігій (United Religions Initiative), Світова конференція релігії і миру (World Conference on Religion and Peace), Світовий конгрес релігій (World Congress of Faith), Розвиток діалогу релігій світу (World Faith Development Dialogue), Світова спілка міжрелігійних рад (World Fellowship of Inter-religious Councils) та інші [16, с. 115].

Правові умови для стабільності міжконфесійного життя налагоджуються і в Україні. У першу чергу, цьому сприяє Конституція (1996), Закон України «Про свободу совісті та релігійні організації» (1991) зі змінами і доповненнями. Значна робота проводиться і вітчизняними дослідниками для впровадження імперативів толерантності в життя, налагодження міжрелігійного діалогу.

Разом з цим варто очікувати, що врегулювання багатостороннього міжцерковного конфлікту в Україні стане справою не найближчого часу. Особливо це стосується ситуації у православ'ї, яка є опосередкованим, але досить адекватним

віддзеркаленням суспільно-політичного стану сучасного українського суспільства, наслідком різних рівнів релігійної свідомості та прямо пов'язана із самоідентичністю наших співгромадян.

Як висновок можна сказати, що Україна пройшла надзвичайно складний і водночас стрімкий шлях інституційного становлення релігійної мережі. Багатогранна трансформація конфесійної структури українського суспільства на перший погляд сприймається як відродження духовності українців, проте це не завжди тотожні речі, про що вже йшлося вище. З одного боку, стрімкий розвиток релігійної мережі – явище позитивне, проте з іншого, він породив численну низку конфліктів, велика кількість із яких і досі не вирішені. Так, більшість з них уже відійшли в минуле, і ми майже не спостерігаємо відкритих сутичок біля храмів чи надто брудних взаємних обвинувачень ієрархії. Проте конфлікти перейшли у латентну (приховану) форму, що інколи ще небезпечніше. І досі немає чіткої нормативно-правової бази, рівень політизації надзвичайно високий, українське православ'я лише декларує створення двосторонніх комісій з діалогу, про реальне об'єднання мова не йде, у Криму подекуди спалахують чергові сутички на етнорелігійному підґрунті та інше. Все це вносить дестабілізуючий елемент у недоформовану українську свідомість та заважає поступальному розвитку України.

Толерантність, яка має будуватися на цілковитому визнанні, повазі до «іншого», покликана забезпечити гармонійне співіснування різних церков. Діалог, що ґрунтується на імперативах толерантності, поступливості та взаємоповаги у контексті сучасних міжконфесійних та державно-церковних відносин в Україні, в умовах наявності релігійного плюралізму постає фундаментальною умовою для досягнення міжконфесійного примирення та зниження напруги у суспільстві. Сьогодні необхідно шукати шляхи та можливості мирного співіснування. Єдиний варіант – толерантне ставлення. Більш ніж 33 тис. громад не можуть абсолютно безконфліктно діяти, але завдання толерантності не створити уніфіковану релігію, а показати шлях до конструктивного діалогу та визнання. Від держави залежить вирішення багатьох конфліктів, з якими релігійні організації самостійно не впораються.

Бібліографічні посилання

1. Арістова А. Релігійні конфлікти в перехідних європейських суспільствах: природа, динаміка, вплив на релігійно-суспільні процеси : дис. на здобуття наук. ступеня доктора філ. наук: спец. 09.00.11/ А. В. Арістова. – К. : Інституті філософії імені Г. С. Сковороди, 2008. – 436 с.

2. Бабій М. Ю. Міжконфесійні відносини в Україні: проблеми нормалізації й оптимізації / М. Ю. Бабій // Актуальні питання міжконфесійних взаємовідносин в Україні : зб. наук. матеріалів / за заг. ред. В. Андрущенко, В. Бондаренка, М. Заковича та ін. – К., 2005. – С. 13–14.

3. Вітюк І. Соборний стимул для розвитку релігійної толерантності та міжконфесійного діалогу / І. Вітюк // Україна і Ватикан: до і після Другого Ватиканського Собору. Науковий збірник. – К. : УАР, 2013. – 504 с. – С. 435–439.

4. Герасимчук А. Проблема діалогу між православ'ям та католицизмом у сучасних умовах / А. Герасимчук, Б. Бойко // Україна і Ватикан: до і після Другого Ватиканського Собору. Науковий збірник. – К. : УАР, 2013. – 504 с. – С. 477–480.

5. Інформаційний звіт Держкомрелігій за 1999 рік: Про стан та тенденції розвитку релігійної ситуації і державно-церковних відносин в Україні. – Людина і світ. – 2000. – № 1. – С. 26.

6. Колодний А. Історія релігії в Україні : навч. посібник / за ред. А. Колодного, П. Яроцького. – К. : «Знання», КОО, 1999. – 735 с.

7. Колодний А. Релігійне сьогодення України: роздуми, оцінки і прогнози (тематична збірка вибраних статей і тез) / А. Колодний. – К., 2009. – 450 с.

8. Пружинін Б. Матеріали круглого столу українських та російських філософів : Єдність світу і розмаїття культур / Б. Пружинін // Філософська думка. – 2011. – № 4. – С. 44–45.

9. Религиоведение. Энциклопедический словарь. – М. : Академический Проект, 2006. – 1256 с.

10. Релігійні організації в Україні (станом на 1 січня 1997 р.) [Електронний ресурс] // Релігійно-інформаційна служба України. – Режим доступу : <http://risu.org.ua/ua/index/resources/statistics/ukr1997>.

11. Релігійні організації в Україні (станом на 1 січня 2008 р.) [Електронний ресурс] // Релігійно-інформаційна служба України. – Режим доступу : <http://risu.org.ua/ua/index/resources/statistics/ukr2008>.

12. Релігійні організації в Україні (станом на 1 січня 2013 р.) [Електронний ресурс] // Релігійно-інформаційна служба України. – Режим доступу : <http://risu.org.ua/ua/index/resources/statistics/ukr2013/51768>.

13. Рибачук М. Ф. Національне відродження і релігія / М. Ф. Рибачук, О. І. Уткін, М. І. Кирюшко. – К. : Асоціація «Україно», 1995. – 208 с.

14. Саух П. Україна на межі тисячоліть: трансформація духу і випробування національним буттям. – Рівне, 2001. – ISBN 966-7518-70-1. – С. 118.

15. Табачник Д. Національні меншини: етнокультурний вимір / Д. В. Табачник – К. : Етнос, 2007. – 149 с.

16. Толерантність: сфера міжконфесійних відносин. Релігієзнавчий аналіз / упоряд. Л. О. Филипович. – К. : ЦеРІС, 2004. – Вип. 2. – 189 с.

17. Україна релігійна. Колективна монографія. Книга перша: Стан релігійного життя України / гол. ред. А. Колодний. – К., 2008. – 436 с.

18. Християнство і проблеми сучасності : наук. зб. / гол. ред. А. М. Колодний і П. Л. Яроцький. – К., 2000. – 218 с.

Кобетяк А. Р. Трансформація конфесійної структури українського общества і ризики міжцерковних конфліктів. В дослідженні говориться про місце толерантності в трансформаційних процесах конфесійної структури українського общества. Раскрывается суть и динамика роста религиозной сети страны от 1988 г. до 2013 г. Кроме того, анализируются конфликты, которые уже имели место в межконфессиональных отношениях независимой Украины, а также прогнозируются все возможные риски новых религиозных противостояний. Утверждается, что толерантность является единственным способом налаживания межконфессиональных отношений.

Ключевые слова: конфликт, конфессия, толерантность, конструктивный диалог, межконфессиональные отношения.

Kobetiak A. Transformation of confessional structure of Ukrainian society and the risks of interchurch conflicts.

The research refers to a role of tolerance in the transformation processes of Ukrainian society confessional structure. It reveals the nature and dynamics of growth in the religious country network from 1988 to 2013. Moreover, the conflicts that have occurred in interfaith relations in independent Ukraine are also analyzed. Additionally to this, all the possible risks of new religious confrontation are projected. What is more, the study claims that tolerance is the only way to establish interfaith relations.

Keywords: conflict, faith, tolerance, constructive dialogue and interfaith relations.

Надійшла до редколегії: 09.02.2014 р.